

Aanwinsten voor de Nederlandse adventief-flora, 7

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT
(Rijksherbarium, Leiden)

1. *Acaena ovalifolia* Ruiz & Pav., Fl. Peruv. et Chil. 1, 1798, p. 67, t. 103 c (fam. *Rosaceae*).

Tilburg, terrein wolfabriek Bern. Pessers, leg. *J. H. Kern, S. J. van Ooststroom & Th. J. Reichgelt*, herb. v. O. no. 23457, 1 sept. 1959; voortgekweekt in de Leidse Hortus en daar bloeiend en vruchtdragend verzameld in aug. 1964 (L).

Bij een van onze bezoeken aan de adventief-terreinen bij de wolfabrieken en wolwasserijen te Tilburg vonden wij in september 1959 een *Acaena*-soort, die niet nader te determineren was, daar bloemen en vruchten ontbraken. Het plantje werd overgebracht naar de Leidse Hortus, waar het zich in volgende jaren vegetatief goed ontwikkelde, doch pas in 1964, waarschijnlijk ten gevolge van de mooie zomer, tot bloei en vruchtzetting kwam. Bij determinatie met de bewerking van het geslacht *Acaena* door BITTER (1), bleek dat wij te doen hadden met *A. ovalifolia* Ruiz & Pav., een Zuid-Amerikaanse soort, voorkomende in de Andes van Columbia tot Vuurland en verder aangetroffen op Juan Fernandez en de Falkland eilanden. Ze werd door KENT (2) vermeld als adventief in Schotland.

Acaena wordt gerekend tot de *Rosoideae-Sanguisorbeae*, waartoe van de in Nederland voorkomende geslachten ook *Aphanes*, *Alchemilla*, *Agrimonia* en *Sanguisorba* behoren. In tegenstelling tot de drie eerstgenoemde is *Acaena* niet in het bezit van een bijkelk. Deze ontbreekt ook bij *Sanguisorba*. Van dit laatste geslacht onderscheidt *Acaena* zich vooral door de aanwezigheid van stekels die aan de buitenzijde van de uitgeholde bloembodem zitten en wel meestal dicht bij de top daarvan. Bitter gebruikt in navolging van Buchenau voor deze uitgeholde bloembodem de naam cupula.

Volgens de opvatting van Bitter omvat het geslacht ruim 110 soorten; de meeste hiervan worden gevonden in Zuid-Amerika; voorts wordt het geslacht aangetroffen in Midden-Amerika, noordelijk tot Mexico en Californië, in Zuid-Afrika, Australië, Nieuw-Zeeland, de Hawaii eilanden en op enige eilanden op het zuidelijk halfrond.

Een korte beschrijving van *A. ovalifolia* volgt hier:

Plant overblijvend, bijna kaal tot vrij sterk behaard, met lange, kruipende stengels. Bladen oneven geveerd met 3—5 paar zittende of bijna zittende, naar de bladvoet sterk in grootte afnemende zijblaadjes en een gesteeld topblaadje; blaadjes ongeveer elliptisch, stomp, min of meer diep gekarteld tot getand, tot ca. 2 cm, of bij sommige variëteiten tot 4 cm lang. Bloeiende takken rechtopstaand, de steel van de bloeiwijze 5—12, zelden tot 25 cm lang. Bloemen in een bolvormig hoofdje; kelkbladen 4, meeldraden 2, met niervormige, witte helmknoppen. Cupula in omtrek smal omgekeerd driehoekig, tot ca. 4 mm lang en 1½—2 mm breed, aan de voet vrij plotseling in de steel versmald en daar met zachte, afstaande haren, overigens met stijve, aangedrukte borstels, aan de top meestal met 2 slanke, tot 12 mm lange, purperkleurige stekels; deze aan de top met enige weerhaakjes.

Op hetzelfde terrein is in juli 1940 door Kloos een *Acaena* gevonden, die door hem als *A. cf. adscendens* Vahl werd gedetermineerd en als zodanig ook werd vermeld in De Levende Natuur 45, 1941, p. 209. Deze plant, die noch bloemen, noch vruchten draagt is o.i. niet met zekerheid te determineren; dat zij tot *A. adscendens* zou behoren is zeer twijfelachtig.

Verder werd ons in juli 1963 door Ir. A. N. Koopmans (Apeldoorn) materiaal van een *Acaena* toegezonden, die door hem in zijn tuin was gekweekt en die oorspronkelijk werd verzameld door Mevr. J. H. Hendrikx (Apeldoorn). Deze trof de soort in een tuin te Doorn verwilderd aan. Bij determinatie met de bewerking van Bitter bleek deze *Acaena* te behoren tot de zeer polymorphe *A. sanguisorbae* Vahl, waarvan de correcte naam *A. anserinaefolia* (Forst.) Druce luidt.

A. anserinaefolia komt voor in Australië, Tasmanië, Nieuw-Zeeland en op enige naburige kleine eilanden; zij wordt volgens Boom bij ons een enkele maal als rotsplant gekweekt.

1. G. BITTER, Die Gattung *Acaena*. Vorstudien zu einer Monographie. Bibl. Bot. 74, 1911.
2. D. H. KENT, *Acaena ovalifolia* Ruiz & Pav. Plant Notes in Proc. Bot. Soc. Brit. Isl. 4, 1962, p. 415.

2. *Amsinckia retrorsa* Suksd., in Deutsch. Bot. Monatsschr. 18, 1900, p. 134 (fam. *Boraginaceae*).

Brummen, bij maalterij Lentink, leg. *A. W. Kloos*, 29 mei 1939 (NBV); Deventer, leg. *A. W. Kloos*, zonder datum (NBV).

In onze bewerking van het geslacht *Amsinckia* in Flora Neerlandica IV, 1, 1961, p. 103—106 onderscheidde wij een viertal soorten. Bij het gereedmaken van het herbarium-Sloff voor opname in de collectie troffen wij nu onlangs een *Amsinckia* aan, die niet met een dezer soorten was te identificeren. Bij determinatie met ABRAMS, Illustrated Flora of the Pacific States 3, 1951, die ons destijds nog niet ter beschikking stond, kwamen wij uit op *A. retrorsa* Suksd. Door de kleine bloemkroon en de in de keel hiervan ingeplante meeldraden vertoont deze soort overeenkomst met *A. menziesii* (Lehm.) Nels. & Macbr.; zij verschilt er echter duidelijk van door de volgende kenmerken:

Stengel over de gehele lengte behalve met afstaande of schuin naar beneden gerichte borstelharen vrij dicht met korte zachte haren bezet (bij *A. menziesii* in hoofdzaak met borstelharen en alleen bij de stengeltop met weinige korte, zachte haren). Kelk na de bloei duidelijk vergroot, 8—10 mm lang (bij *A. menziesii* nauwelijks vergroot, 5—6(—7) mm). Meeldraden duidelijk op ongelijke hoogte in de keel van de bloemkroon ingeplant (bij *A. menziesii* ongeveer op gelijke hoogte). Nootjes ca. 3 mm lang en ca. 2 mm breed, licht grijs of licht grijsachtig geel (bij *A. menziesii* ca. 2½ mm lang en ca. 1½ mm breed, donker grijsbruin).

A. retrorsa verschilt van de eveneens erop gelijkende *A. intermedia* Fisch. & Mey. door de lengte van de kelk na de bloei, die tot 10 mm bedraagt (bij *A. intermedia* tot 12 mm), door de grootte van de bloemkroon, nl. 5—6 mm (bij *A. intermedia* 5—8 mm of soms nog langer), door de op ongelijke hoogte in de keel van de bloemkroon ingeplante meeldraden (bij *A. intermedia* op ongeveer gelijke hoogte in de keel of boven het midden van de buis ingeplant) en door de lichtgrijze of licht grijsachtig gele nootjes (bij *A. intermedia* donkerder en grijsbruin).

Bij nader onderzoek van het in Nederland verzamelde *Amsinckia*-materiaal bleek de door ons vroeger onder *A. intermedia* vermelde plant van Deventer identiek te zijn met die van Brummen, welke wij in het herbarium-Sloff aantreffen.

De beide adventieve exemplaren zijn wat de bouw der bloemen betreft identiek met door Suksdorf verzamelde planten van *A. retrorsa*; ook de beharing is dezelfde. Het enige verschil, dat wij menen op te merken wordt gevonden in de bovenste bladen; deze zijn nl. breder dan bij de planten van Suksdorf.

3. *Bidens frondosus* L. var. *anomalus* Porter ex Fernald, in *Rhodora* 5, 1903, p. 91 (fam. *Compositae*).

Koevorden, aan het kanaal naar Gramsbergen, leg. *S. J. van Ooststroom*, no. 9241, 24 aug. 1947; id., leg. *J. L. van Soest*, no. 22405, aug. 1947; Dodewaard, uiterwaard van de Waal, leg. *S. E. de Jongh*, 12 sept. 1964, herb. *Kern & Reichgelt* no. 19972; alle in L.

Op een excursie die de tweede onzer, samen met de heren De Jongh, Kern en Schakel, maakte naar de uiterwaarden bij Dodewaard, werd naast talrijke exemplaren van typische *Bidens frondosus* L. een plant aangetroffen van de var. *anomalus* Porter ex Fernald. Deze variëteit wijkt af doordat de naalden op de vrucht niet de normale naar achteren gerichte haakjes vertonen doch naar voren gerichte borstels. Wat dit kenmerk betreft is zij te beschouwen als een parallelvorm van de var. *anomalus* Farwell van *Bidens connatus* Mühlenb., die de laatste jaren steeds meer bij ons wordt aangetroffen.

Bij het doorzien van het in het Rijksherbarium aanwezige materiaal van *B. frondosus* bleek de genoemde variëteit in 1947 ook al bij Koevorden te zijn gevonden.

4. Verwilderde sierplanten.

Silene rupestris L., fam. *Caryophyllaceae*, werd door mej. E. H. Zeiler verwilderd aangetroffen op droge zandgrond tussen gras bij de Drijen, gem. Renkum, op 2 juni 1964. De soort wordt wel eens als rotsplant gekweekt; zij komt voor in de Europese gebergten, van Frankrijk en Spanje oostelijk tot de Karpaten; ook in Skandinavië en Noord-Rusland en voorts tot in Siberië (Altai).

Trillium grandiflorum (Michx.) Salisb., fam. *Liliaceae*. Verwilderd te Rijssen, op beschaduwde, licht humusrijke, niet te droge zandgrond, leg. K. Pavlicek, 13 mei 1964. Bij ons als sierplant gekweekt; afkomstig uit de oostelijke Verenigde Staten en het aangrenzende deel van Canada.

Summary

This series of acquisitions to the Netherlands adventitious flora contains descriptions of and notes on 1. *Acaena ovalifolia* Ruiz & Pav., 2. *Amsinckia retrorsa* Suksd., and 3. *Bidens frondosus* L. var. *anomalus* Porter ex Fernald. Moreover two species are mentioned that escaped from cultivation.